

Тема уроку. Олена Пчілка (Ольга Косач). Розповідь про письменницю, що творила для дітей, та її родину. Ідея притягальної, захисної сили рідного дому (дому – фортеці) у творі «Сосонка». Сосонка як символ дому для хлопчика Івася

Мета уроку: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом письменниці та з її видатною родиною, зацікавити її творчістю; розвивати навички виразного читання; спонукати до роздумів над твором О. Пчілки; удосконалювати навички аналізу художнього тексту; поповнювати теоретико-літературні знання учнів новими відомостями; виховувати в учнів любов до батьківщини, інтерес до літератури, гордість за рідний край.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Обладнання: портрет Олени Пчілки, виставка книжок письменниці, фотографії родини Косачів – Драгоманових

Теорія літератури: оповідання

Методи проведення: бесіда, пошуково-дослідницька робота, словникова робота, інтерв'ю, методи «Мікрофон», «Прес»

Міжпредметні зв'язки: історія, природознавство, народознавство, українська мова

Хід уроку

I. Організаційна частина

Перевірка готовності учнів до уроку

II. Повідомлення теми та мети уроку

III. Мотивація навчальної діяльності

Метод *«Мікрофон»*

«Від зустрічі з творчістю О. Пчілки я очікую...»

IV. Сприймання й засвоєння навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Згадаєш ім'я Олени Пчілки – і зразу виникає образ невтомної трудівниці, письменниці, активної громадської діячки, яка, як бджілка, зносила мед до вулика української культури. Справжнє ім'я її – Ольга Петрівна Драгоманова, по чоловікові - Косач(1849 - 1930). Вона по праву займає почесне місце в одному ряду з такими українськими Берегинями, як Роксолана, Маруся Чурай, Леся Українка. Українка за походженням і щира патріотка в душі Олена Пчілка пишалася своїм походженням і привчала дітей шанувати рідну землю, народні звичаї.

Пишалася і своїм козацько-гетьманським родом Драгоманів (первісне значення слова «драгоман» - перекладач, урядовець для справ дипломатичних). « В нашій драгоманівській сім'ї, - згадувала Ольга Петрівна, - збереглася пам'ять про те, що пращур нашого роду був заволока з Греччини, по національному походженні таки грек; служив він драгоманом при гетьманському уряді, за гетьмана Богдана Хмельницького, в Чигирині». Дядько Яків, батьків брат, за участь в русі декабристів був ув'язнений у Петропавлівській фортеці, засланий у Сибір, звідки вже не повернувся. Батько Ольги Петрівни був юристом, людиною високоосвіченою, культурною. Любив літературу, сам писав вірші й оповідання, і цю любов до слова прагнув прищепити своїм дітям. Мама мала гарний голос і частенько, бувало, щось собі робить і співає. Так і зростала Оля серед чудової природи і співучих людей, котрі любили казку, народну пісню, легенду, любили розказувати і відгадувати сни.

Першим учителем дівчинки був батько. Під його керівництвом вона ознайомила з творами Пушкіна, Лермонтова, Гоголя. Але величезний, можна сказати визначальний вплив справив на Олену Пчілку її старший брат Михайло Драгоманов, людина блискучої освіти, публіцист, історик, письменник і вчений. «Коли б не він, все життя моє минуло б зовсім по-іншому, зійшло на інший шлях», - зізнавалася Олена Пчілка. Михайло

залучив її до участі в Київській культурно-освітній організації «Громада». Там Ольга Петрівна і познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком Петром Косачем. У неї народилося шестеро дітей, серед них - відома усьому світу Леся Українка. Став професором Харківського університету, письменником і син Михайло (псевдонім - Обачний) та його дружина Людмила (псевдонім – Грицько Григоренко).

Олена Пчілка дуже дбала про духовний розвиток своїх дітей, їхню освіту, виховання. Змалку привчала цікавитися народною творчістю, народним мистецтвом.

Написала чимало творів для дітей, віршів, казок, сміховинок, загадок, оповідань, видавала для дітей журнал «Молода Україна».

Ця мудра, красива, талановита жінка була ще й мужньою, патріотичною, постійно боролася за відродження національної культури, навіть зверталася до царського уряду з вимогою скасувати заборону друку й викладання в школі українською мовою.

- Чи хотіли б ви дізнатися про письменницю більше?
- У вас є можливість взяти уявне інтерв'ю у письменниці, задати їй запитання, які вас цікавлять.

2. Інтерв'ю

Учні. Шановна Олено Петрівно, розкажіть про свої перші літературні спроби.

Автор. Я дуже рано відчула потяг до слова. Одного разу на уроці німецької мови так цікаво написала твір про пригоди капелюшка, що захоплений учитель навіть надрукував його в журналі.

Учні. Де Ви здобували вищу освіту?

Автор. Взагалі, першим учителем був батько. Найвищу освіту, доступну на той час жінці, я здобула в Київському зразковому пансіоні для дівчат.

Учні . Чому Ви обрали псевдонім «Олена Пчілка»?

Автор. Підписувала свої твори я різними псевдонімами «Бабуся Олена», «Олена Княжна», «Кочубеївна», «Колодяжинська», «Ажело» та іншими. На Волині мене називали Оленою, а оскільки я багато працювала , то чоловік, Петро Антонович, порівнював мене із бджілкою. Звідси й найбільш відомий псевдонім «Олена Пчілка».

Учні. Дякуємо, Олено Петрівно, за цікаве інтерв'ю!

3. Виразне комбіноване читання оповідання Олени Пчілки «Сосонка».

- Уважно читайте оповідання. Намагайтесь уявити те, що в ньому описується.

4. Словникова робота

Мірненька – в міру.

Зграбнесенька – акуратна, рівноправна.

Глиця – голки.

Город – місто.

Нехибно – обов'язково, неодмінно.

Лакомини – ласощі.

Чепіраadlo – щось розчепірене, незграбне.

Попихач – той, ким усі командують, з кого знущаються.

Горнична – домашня служниця.

Масниця – весняне свято, Масляна.

Шарварок – галас, шум.

Либонь – мабуть.

Знакомита – знайома.

5. Евристична бесіда

- Чи сподобався вам цей твір? Чим саме? Поділіться своїми думками, враженнями.

- Знайдіть опис лісу. Зачитайте. Чим сосонка виділяється з-поміж інших

лісових дерев?

(Ліс був такий гарний, навіть зимою не здавався смутним, бо проміж чорноліссям було там чимало й сосон, а вони завжди веселять око тим вічнозеленим убранням!

Була вона не дуже велика, але й немаленька, саме мірненька та така зграбнесенька, круглесенька, зелені глиці аж сяють, а молоді пагонки, як свічечки, стремлять, прості та ясні. Красує сосонка. Прийшла осінь смутна, прийшла зима люта, а сосонці байдуже! Сусідки її, берези та липки, стоять такі сумні та бідні, листячко з їх геть облетіло, а сосонка мовби ще кращою здається поміж смутних товаришок.)

- Що трапилося з сосонкою? Чому вона потрапила до міста?

(Максим, батько Івася, вирішив зрубати її і відвезти в місто, щоб продати панам (це було якраз перед Різдвом).)

- Як Івась з батьком опинилися в панському маєтку?

(Сосонку купила кума Максима панам, в яких працювала нянькою. Батько з Івасем відвезли деревце в маєток і там кума запросила на кухню, щоб пригостити чаєм.)

- Якою стала сосонка? Чому вона хотіла, щоб її побачили липки? Чи довгим було величання сосонки?

(Ввечері сосонку обчіпляли яблучками, цяцьками, горішками, засяяла вона свічечками, ліхтариками, не могла собою намилюватись, тоді захотіла, щоб її побачили липки, щоб позаздрили її красі. Та недовгим було величання сосонки, наступного дня її вже викинули на подвір'я як непотріб.)

- Чому снігурчик був байдужим до рожевих ланцюжків сосонки? Що він сказав?

(Батько з Івасем везли сосонку до свого двора через ліс; всі дерева дивувалися, що таке сталося з сосною: стовбурець управлений в перехрестя, на

вершечку золота зірка стремить, рожеві ланцюжки висять, а снігурчик був байдужим до тих ланцюжків і сказав: «Не хотів би я й ланцюжків, хоч би й рожевих! Нема в світі кращого, як воля!»)

- Чи схвалюєте ви втечу Івася? Чому?

(Івась зробив правильно, тому що терпіти оті знущання та насмішки над ним було нестерпним.)

- Чи зробила сосонка, на вашу думку, висновок зі своєї пригоди, чи змінилася вона?

(Так і хоче застерегти своїх сосенок-сестричок від помилок, від пихи та похвальби.)

- За допомогою яких художніх засобів автор досягає розкриття теми та ідеї твору?

(В оповіданні багато художніх описів – Сосонки в лісі, у панській світлиці, надворі біля дровітні, у селянській хаті, як віха при дорозі; пейзаж; часто використовуються епітети (гарний, смутний, зграбнесенька, рясні), порівняння (як зоря на небі, як свічечки та ін..). Багато окличних і питальних речень. Є діалоги.)

6. Теорія літератури.

Пошуково-дослідницька робота

Прочитаний твір Олени Пчілки є оповіданням. Що ж таке оповідання і які його особливості?

Відповівши на питання, ми самі можемо дати визначення, що таке оповідання.

- Це великий твір? (Ні.)
- Прозовий чи віршований? (Прозовий.)
- Чи багато в ньому головних героїв? (Ні.)
- Життя героїв показується за тривалий час? (Ні.)
- Багато подій відбувається в житті головного героя?

(Небагато.)

Зробимо висновок

Оповідання – це невеликий розповідний (прозовий) твір, у якому зображується життя персонажа за короткий проміжок часу.

7. Колективне складання плану до твору

Орієнтовний план

1. Величання сосонки.
2. В місті на торгу.
3. Зустріч з кумою.
4. Вбране до свята деревце.
5. Про сосонку ніхто вже не дбав після свята в панів.
6. Івась бере сосонку додому.
7. Утіха малим дітям.
8. Замість віхи на дорозі.
9. Служба Івася в панів.
10. Утеча.
11. У рідному домі.
12. Спасибі сосонці.

8. Метод «Прес»

- Чому не сподобалось Івасеві на службі у пана?

(По-перше ім'я йому змінили : був Івась, а став Ванька; потім дали йому дуже вузьку одежину, посадили в прихожій і штовхали його , зневажали, штурхали в потилицю слуги, одним словом за попихача усім був. Старший слуга побив Івася за якісь панові чоботи, а горнична – за ножі... Він залишається покинутим і приниженим. Пани одразу ж забувають про добро, яке їм зробили інші. Єдиним виходом для Івасика стає втеча.)

- Чи скучав хлопчик за рідним домом?

(Так, Івась дуже скучав за рідним домом, батьками, друзями; тому що вдома ніхто його не ображав, не знущався; рідний дім, як фортеця, в стінах якої Івась відчував себе захищеним, відчував тепло, любов, затишок, а тут, на службі, він був просто слуга, яким керували як хотіли і ніхто його не пожалів, не пригостив чаєм;

Вчитель. Незалежно від того, де живемо, чи в місті, чи в селі, ми завжди відчуваємо тепло рідної оселі. І це тепло вимірюється не температурою повітря, а затишком і любов'ю, які панують у хаті чи міській квартирі. Рідний дім як фортеця. Комусь, у селі, наприклад, приємно примчати додому заборсанім у снігові, але з радісною усмішкою, бо зустрінуть його люблячі мама, тато чи бабуся або дідусь. Насварять, звичайно, але тут же приголублять і дадуть чашку гарячого чаю. А в місті відбувається те ж саме. З тією різницею, що треба збиратися на якийсь поверх багатоповерхівки. А все інше однакове: рідна домівка оберігається теплом родинних стосунків. Затишно там, де тебе чекають і люблять, де тобі завжди раді.)

- Подумайте і скажіть чи являється сосонка символом дому для хлопчика Івася?

(Я вважаю, що так, якби не сосонка, хтозна – де опинився б Івась. Тікаючи від пана, зупинився далеко у полі. Стало йому дуже любо, що то він уже на волі, скоро буде вдома. Але почало смеркати, та й сніг дедалі більший та більший і з часом дороги вже не було видно, запанікував Івась, розплакався, не знав де він і що...Але раптом вдалині побачив, що щось видніється, коли хлопчик зрозумів, що то його деревце – сосонка (яку батько поставив замість віхи на початку села) – радості не було меж. Зрадів, не знав де й сила у нього взялася, щоб далі йти через замети. І тепер Івась точно знав, що сосонка допоможе йому, приведе до рідного дому).

- Як ви думаєте, чи згадуватиме Івась про сосонку?

(Думаю, що згадуватиме і пам'ятатиме постійно. Адже, сосонка стала для нього символом рідного дому і, можна сказати, врятувала йому життя).

V. Підсумок уроку

- Чи справдилися ваші очікування від знайомства з творчістю Олени Пчілки?
- Чого вас навчило оповідання письменниці? (Не можна величатися перед іншими, хвалитися, бути пихатими – невідомо як далі складеться твоя доля)
- До чого спонукає твір? (Не відкидати ніколи старих друзів, бути вдячним за добро тим людям, які тобі зробили добре і не лише.)
- Які ви читали твори, в яких розповідається про дерева? («Садок вишневий коло хати...» Т. Шевченка, «Ялинка» М. Коцюбинського, «Свиня і дуб» І. Крилова та ін.)

I. Домашнє завдання

1. Навчитися виразно читати й переказувати за планом оповідання «Сосонка».
2. Придумати продовження історії Івася або сосонки.